

We vragen u enkel voor persoonlijk gebruik onze content te kopiëren. Het delen van deze content met anderen is niet toegestaan © Het Financieele Dagblad 2023.

Disney, oppoetser van sprookjes

Erik Spaans

Gigant Disney heeft een tekenfilmhistorie die een eeuw teruggaat. Een expositie voert ons langs het rijke repertoire.

Japie als poppenfluisteraar, die Pinokkio met wijze lessen op het juiste pad brengt. Niet iets om hem dood voor te slaan.

Walt Disney (1901-1966) mocht graag memoreren dat het 'allemaal is begonnen met een muis'. Naar verluidt zat de grondlegger van het Disneyconcern in zak en as toen hij de rechten van een eerder karakter, Oswald the Lucky Rabbit, was kwijtgeraakt. In de trein

naar huis krabbelde hij wat schetsjes voor een nieuw personage, een olijk muisje dat hij Mickey doopte. Het begin van een succesverhaal.

Dat de tentoonstelling '*Disney – Telling Timeless Stories*', in Groningen, eveneens met dat muisje begint, is natuurlijk geen toeval. We zien Mickey Mouse als het dappere snijdertje uit het gelijknamige *Grimmsprookje*, dat in één klap zeven vliegen doodslaat. Door over die heldendaad te pochen, werkt hij zich behoorlijk in de nesten, maar het kleermakertje laat de moed niet zakken en wordt uiteindelijk beloond met de affectie van een mooie prinses. *The End*.

Disney zet graag olijke sidekicks naast hoofdrollen. Sneeuwwitje kreeg er maar liefst zeven.

Disneyficatie

In deze vroege film uit 1938 zitten al veel elementen die in latere Disney-films terugkeren. Een sprookjessetting, slapstickachtige humor, een tegenstrever die angstaanjagend maar ook grappig is en een hoofdpersoon wiens wilskracht danig op de proef gesteld wordt. Wat ook opvalt is dat het verhaal bijna geen scherpe randjes heeft. In de oorspronkelijke versie, van de gebroeders Grimm, ging het er aanmerkelijk gewelddadiger aan toe en sloegen ruziënde reuzen elkaar mordsdood.

Disney kuiste wel vaker verhalen of ontdeed ze van stekeligheden. Disneyficatie wordt dat genoemd, een term die in de jaren zestig al in het woordenboek belandde. Voorbeeld: in *The Golden Touch*, een bewerking uit 1935 van het verhaal van koning Midas, sterft het titelpersonage niet de hongerdood, maar toont hij berouw voor zijn hebzucht. Aan het slot mag hij de tanden zetten in een stevige hamburger.

‘Horrorfilmer Cronenberg noemde Bambi ‘de wreedste film ooit gemaakt’

Ondergesneeuwd

Sommige boeken en verhalen raakten volledig ondergesneeuwd in de bewerkingen van Disney. De verfilming van *Pinokkio* door Guillermo del Toro, uit 2022, wordt wel gezien als een rehabilitatie van de rauwheid van het origineel van Carlo Collodi. Die schetste een onbarmhartig beeld van het leven in Toscane in de 19de eeuw. Veelzeggend is dat Japie, de krekel die Pinokkio op het rechte pad moet houden, in het origineel bruut aan zijn einde komt als die hem vanwege zijn gepreek beu is en hem met een hamer doodslaat. Bij Disney krijgen de lessen van Japie een film lang ruim baan.

En wie *Bambi: een leven in het woud* (1923), van de Oostenrijkse schrijver Felix Salten, openslaat, zal verbaasd constateren dat het een boek voor volwassenen is, waarin het paringsgedrag van herten nogal expliciet wordt beschreven. De auteur was een fervent jager, die er prat op ging zeker tweehonderd herten te hebben gedood.

Dat brengt ons bij de scène in *Bambi* die menigeen sinds de kinderjaren in het geheugen gegrift staat: de dood van de moeder van het hertje door toedoen van een jager. David Cronenberg, vermaard om zijn macabere en gewelddadige griezelfilms, verwees naar die scène toen hij *Bambi* betitelde als ‘de wreedste film ooit gemaakt’.

Want het verwijt dat Disney-films (te) zoetsappig en rooskleurig zijn, gaat niet op als je in ogenschouw neemt hoe vaak hoofdrolspelers op wrede wijze hun ouders verliezen. *The Lion King* steekt *Bambi* in dat opzicht naar de kroon. Koning Mufasa weet daarin met een uiterste krachtsinspanning zijn zoontje Simba te redden alvorens door een kudde op hol geslagen gnoes te worden vertrapt.

Verfilming van de legende van Robin Hood, met dieren in de hoofdrol. De film viert dit jaar zijn 50-jarig jubileum.

Moederdood

Ook in onder meer *Sneeuwwitje*, *Assepoester*, *Tarzan*, *Jungle Boek*, *Belle en het Beest*, *De kleine zeemeermin*, *Atlantis*, *Finding Nemo* en *Frozen* komen een of beide ouders van de hoofdpersoon om het leven. Die overvloed aan moederdood zou volgens sommige Disney-vorsers terug te voeren zijn op het schuldgevoel van Walt over de dood van zijn moeder, die door gasvergiftiging om het leven kwam in het huis dat hij voor haar gekocht had.

De succesvolste Disney-films uit de jaren veertig en vijftig waren gebaseerd op sprookjes. Het was niet ongewoon daarbij een eigen draai aan het verhaal te geven en nieuwe personages te creëren of het aandeel van figuranten stevig op te waarderen. Het bekendste voorbeeld is *Sneeuwwitje*, dat Disney net voor die glorieperiode verfilmde: in 1937. In het sprookje van de gebroeders Grimm spelen de zeven dwergen een marginale rol. Voor de

Disney-versie werden ze uitgewerkt tot personages met ieder een eigen karakter. Het illustreert dat de aanpassingen ook een verrijking van het origineel kunnen zijn, want het zevental leeft voort in ons collectieve filmgeheugen.

‘In het sprookje van Grimm spelen de zeven dwergen een marginale rol’

De veronderstelling dat Disney in de loop van de 20ste eeuw elk sprookje dat zich daartoe leende wel zo’n beetje had verfilmd, bleek onjuist toen het concern in 2013 een enorme hit scoorde met *Frozen*. Andermaal een vrije bewerking, nu van *De sneeuwkoningin*, van Hans Christian Andersen.

Maar wie *Frozen* vergelijkt met *Sneeuwwitje*, *Assepoester* (1950) of *Doornroosje* (1959), kan constateren dat de scenaristen in de loop der jaren hebben durven morrelen aan de conventies van het genre. De gedweeë prinsesjes van weleer zijn ingeruild voor heldinnen die uit steviger hout zijn gesneden. De weg naar stoere vrouwelijke hoofdpersonen had Disney eerder al ingeslagen met *Mulan* (1998) en *Brave* (2012).

Walt Disney stond aan de basis van het entertainmentimperium dat nog steeds zijn naam draagt. Foto: ANP

Inclusief

Toch blijft er onder het bioscooppubliek onverminderd behoefte aan de prins op het witte paard. Al mogen paard en prins voor sommigen eigenlijk niet meer wit zijn. En eigenlijk ook geen prins. Maar voor anderen toch nog wel. Hoe dan ook houdt Disney het graag aansprekend voor iedereen.

Het leidt tot merkwaardige plotwendigen. In *Belle en het Beest*, uit 1991, wordt er een film lang op gehamerd dat uiterlijk, status en rijkdom onbelangrijk zijn. Om dat te onderstrepen zou Belle iets moois kunnen krijgen met, laten we zeggen, een obese, kalende armoedzaaier met hazenlip. Echte schoonheid zit vanbinnen, nietwaar? Maar nee, het beest uit de titel verandert aan het slot – hoe klassiek! – in een knappe prins.

Belle en het Beest is een van de klassiekers die recentelijk werden heruitgebracht in een liveactionversie. Met echte acteurs, dus, een fenomeen dat wel wordt aangeduid als *legasequel*, een samentrekking van *legacy* en *sequel*.

‘Minder stereotyperingen in een genre waarin van oudsher karikaturen de norm zijn’

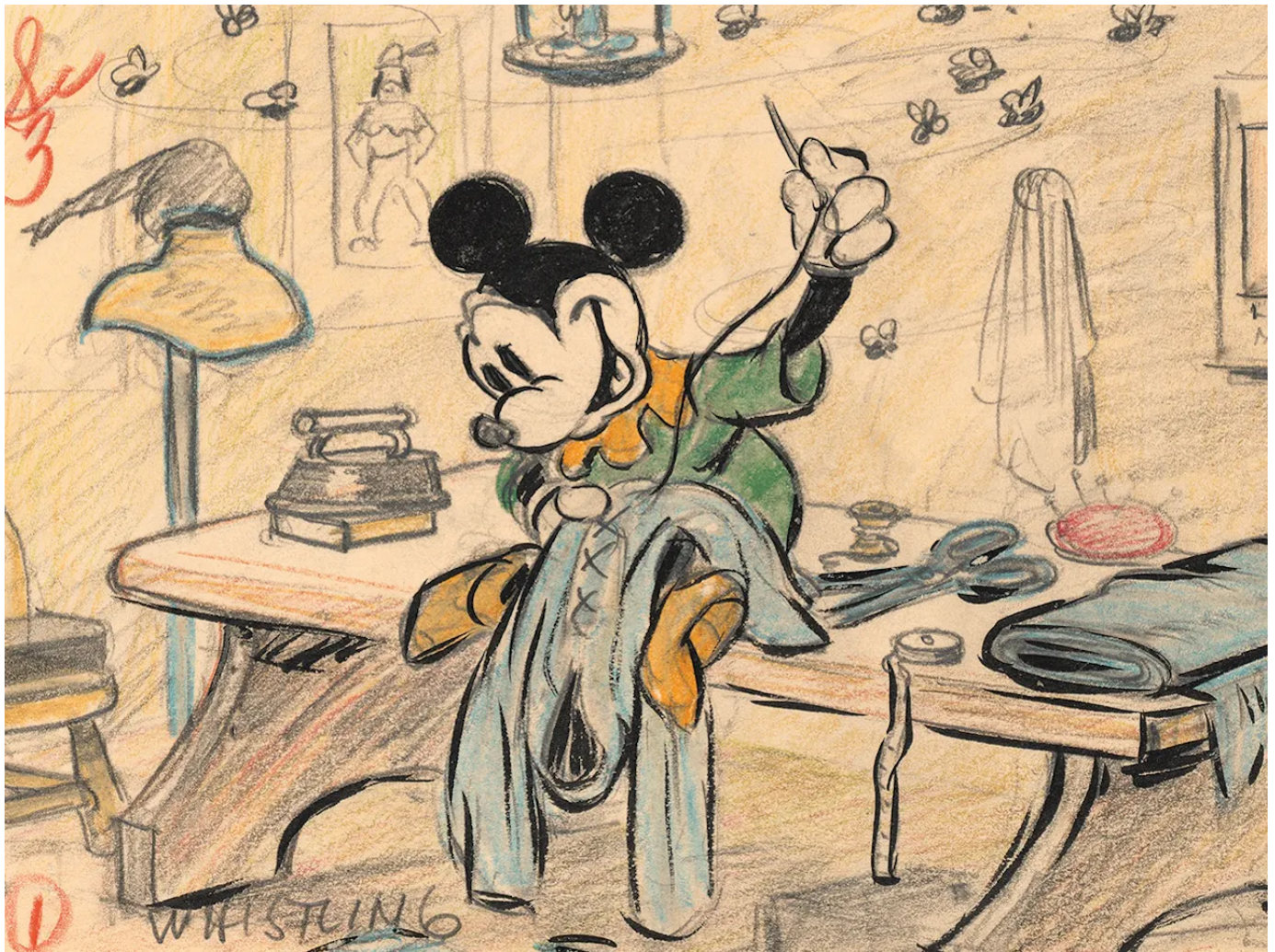
Daarbij moeten de scenaristen zich soms in vreemde bochten wringen om een aanvaardbaar compromis te vinden tussen traditie en vernieuwing. Al te zeer afwijken van de oorspronkelijke film wordt gezien als heiligschennis, maar wie geen afstand neemt van stereotyperingen dreigt van seksisme of racisme te worden beticht. En dat in een genre dat het van oudsher moet hebben van humoristische uitvergroting, waarbij karikaturen de norm zijn.

Waarschuwing

De luid snaterende kraaien in *Dumbo* (1941) ontbreken in de liveactionversie uit 2019 omdat ze naar de huidige maatstaven Afro-Amerikanen schofferen en de ‘roodhuiden’ in *Peter Pan* (1953) hebben de remake van 2003 evenmin gehaald. Wie de originelen van deze en andere films op de streamingdienst Disney+ wil bekijken, krijgt de waarschuwing dat ze ‘achterhaalde stereotyperingen van mensen met een niet-witte huidskleur’ bevatten.

Dumbo en *Peter Pan* ontbreken op de tentoonstelling in Groningen. Geen nood: er zijn schatten genoeg te vinden in de archieven van Disney. We krijgen een weelde aan schetsen, achtergronden, stills, kostuumontwerpen, storyboards, sculpturen, karakterstudies en scriptpagina's voorgeschoteld, die samen een aardig inkijkje bieden in de werkwijze van de animators.

De expo omspannt ruim tachtig jaar en eindigt met de kleurexplosies van *Frozen 2*, uit 2019. Gelukkig is er ook veel te zien uit de vroege jaren, waaronder elf schetsen uit 1938 van *Brave Little Tailor*, met dat vermaarde muisje 'waarmee het allemaal begon'.

Mickey Mouse, hier als het dappere maar opschepperige kleermakertje.

Ariël, de zeemeermin.

Tentoonstelling

Disney – Telling Timeless Stories is van 22 april t/m 10 september te zien in het Forum, in Groningen.

Dit artikel is gemaakt door de redactie van FD Persoonlijk. Lees al onze verhalen op fd.nl/persoonlijk.